

ANTROPOLOJİ BÜLTENİ

Eylül 2001

MERHABA!

Bülden uzun bir aradan sonra sizlerle yeniden buluşuyor. Amaçlarımız çok ve çeşitli: Bir yandan dünyada antropoloji alanında olup bitenlerden, dünyalı antropologlardan sizlere haber ulaştırmaya çalışırken, diğer yandan Türkiye'de bu alandaki gelişmeleri aktarmak, buradaki antropologların yazıp düşündüklerini iletmek, aynı zamanda buralı antropologlar arasında köprüler oluşturmaya çalışmak.

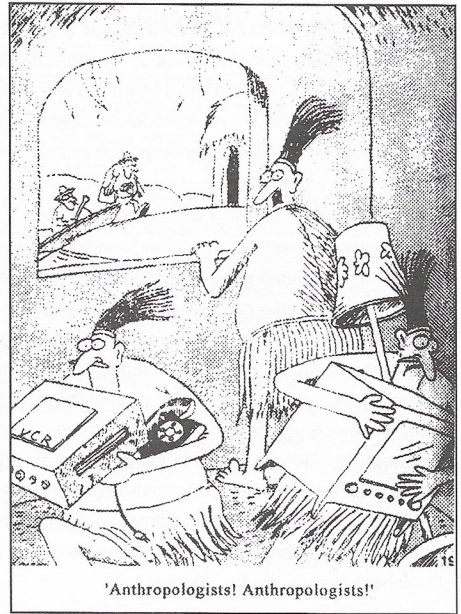
Çok iddialı görünse de, bu, ancak, karınca kaderince bir ikinci başlangıç. Tüm Türkiye'li antropologların ilgi ve katkıları da hayat suyu olacak. Bize yazın: Antropolojiyi nasıl kullanıyorsunuz? Kullanıyor musunuz? Nasıl ve nerelerde? Mezun olduktan sonra neler yaptınız? Mesleğinizde çalışabiliyorsunuz mi? Hangi sektör ve işlerde? Nasıl? Türkiye'de kamuoyu antropologlar hakkında ne biliyor? Ne düşünüyor? Antropoloji ne işe yarar? Antropoloji ile ilgili ilginç deneyim ve/veya olaylar yaşadınız mı? Hoş anekdotlarınız var mı? Mesleğimizi geliştirmek, uygulama alanlarını çoğaltmak için neler yapabiliriz?

İşte tüm bu ve aklınıza gelen, mesleğimizle ilgili tüm diğer alanlarda, yazı, katkı ve düşüncelerinizi bültene iletmenizi diliyoruz. Tez özetlerinizi de bekliyoruz. Ayrıca Bülten'le ilgili olumlu-olumsuz düşüncelerinizi de mektup olarak yayımlanmak üzere bize ulaştırabilirsiniz. Tabii yayımlanma konusundaki son karar, her yerde olduğu gibi, Yayın Kurulu'na ait; ama Yayın Kurulu da herkesin düşünce ve katkılarına açık olmayı vaadediyor.

Hayat onu anlatan kitap ve yazılardan çok daha hızlı akar, Türkiye Cumhuriyeti, 78 yıllık ömrünün en çalkantılı dönemlerinden birini yaşarken, antropolojiye düşlenen ve düşünmeyen nice görev düşüyor. Ama farkında olan kaç kişi, kaç siyasetçi, kaç yönetici, kaç düşünür var? Bize yazın. Bizi, bize anlatın, antropoloji alanındaki düşüncelerinizi meslektaşlarınızla paylaşın.

Antropolojiye yeniden hoşgeldiniz. Herkese, hepinize merhaba!

Yayın Kurulu

'Anthropologists! Anthropologists!'

içindekiler - içindekiler - içindekiler

ANTROPOLOJİ OKUYANLARA SELAM OLSUN!..

ANTROPOLOGLARDAN MEKTUPLAR

ANTROPOLOJİ SÖZLÜĞÜ

TÜRKİYE'DE TELEVİZYON SEYİRCİLERİNİN ETNOGRAFİSİ

RÜZGAR GÜLÜ

KİTAP GÜNLÜĞÜ

ÇİNLİ KÜREKÇİLERİN ÖYKÜSÜ

NEW YORK MEKTUBU

ANTROPOLOG-GAZETECİ SAVAŞLARI

ANTROPOLOJİ OKUYANLARA SELAM OLSUN!..

Antropoloji 'insan'ı, onun toplum hayatını, evrimini irdeleyen bir bilim. İnsan'ı tanıma, uzakları ve uzaklardaki farklı toplumları tanımak, tarihin eski zamanlarından beri gelişkinlik derecesi diğer toplumlarınkinden daha ileri olan toplumlarda ortaya çıkan bir merak. Eski ülke ve toplumlar hakkında bilgi toplama amacıyla dünyayı gezen kimselerin seyahatnamelerinde bile bu merak kendini gösteriyor.

Antropolojinin derleme çalıştığı bilgilerin benzerleri bu gezginlerin yazdıklarında da görülüyor. Kimi zaman ise, nüfusu hızla artan, üretim tekniklerini geliştiremeden aynı topraklarda bu nüfusu besleyip geçindiremeyen toplulukların başka ülkelerde toprak edinmek için düzenlediği kolonileşme hareketlerinin öncesinde ya da sonrasında ortaya çıkan mitolojik öykülerde de bu tür bilgiler yer alabiliyor. Ama, kolonileşme faaliyetlerini haklılaştırmayı da amaçlayan bu öykülerde de, daha sonraki dönemlerdeki gezginlerin yazdıklarında da bilimsel bir metodoloji kullanılmadığı için, okuyabildiklerimiz, çoğu sözel edebiyat döneminden derlenmiş öykülerle süslenmiş yanlılık (bias) taşıyan bilgiler oluyor.

Bütün bunlara rağmen unutmamalıyız ki, 18. ve 19. Yüzyılda ortaya çıkmaya başlayan filolojik çalışmalar gibi, antropoloji çalışmaları da bu ilk çalışmalardan köklenmiştir. Antropolojik çalışmalar da, bilimsel metodolojiye gittikçe daha önem verseler bile, başka bir yanlılıktan da kolay kolay kurtulamamışlardır. Filoloji çalışmaları gibi, antropoloji çalışmaları da, sanayi kapitalizmine varmak üzere olan Avrupa toplumlarının emperyalist döneme geçerken yönetmek, sömürmek istedikleri ülkelerin haklarını anlamak, öğrenmek ve yukarıdan bir bakışla onların yönetilmeyi hak eden (kendini yönetemeyen, Batılılarca yönetilmeyi, uygarlaştırılmaları gereken) halklar olduğu inancına varmak, bu inancı ideolojik olarak haklı kılmak için başlatılmışlardır.

20. Yüzyılın ortalarında ise durum değişmeye başlamıştır. Sosyal Bilimler düzen-içi anlayışlarla olduğu kadar, varolan sistemleri eleştirel bir anlayışla değerlendirmeyi de kendilerine meşru bir işlev olarak yüklemeye başlayınca, antropolojik çalışmaların yalnızca tutucu amaçlarla yapılacak program ve politikalar için değil, dünyayı değiştirmek isteyen düşünceler ve siyasal programlar için de yararlı olabileceği anlaşılmaya başlamıştır.

Bu durumu iki noktaya değinerek daha açık anlatabiliriz. Birincisi 20. Yüzyılın başlarındaki İngiliz Kraliyet Antropoloji Enstitüsü'nde çalışan ünlü Malinowski'nin "Doğrudan veya Dolaylı Yöntem" (Direct or Indirect Rule) başlıklı makalesinde rastladığım anlayış ve kullanıma biçimidir. Bu makalesinde Malinowski, Britanya İmparatorluğu'nun Hindistan'daki egemenliğine karşı başlayan bağımsızlık yanlısı öğrenci ve halk hareketlerini

değerlendirmekteydi. Malinowski, bu hareketlerin gösterdiği tepkinin, Britanya Sömürge yönetimine karşı olmaktan çok, Sanayi Kapitalizmine geçişten sonraki Hindistan sanayininin ve halkının hayatında yol açtığı zorluklara karşı olduğunu söylemekteydi. "Bu nedenle" diyordu, "Biz direkt yönetimden çekilelim, kendi okullarımızda yetiştirdiğimiz Hind elitinin okumuş çocuklarının yönetiminde ulusal hükümet kurulmasına yardımcı olalım... Halkın modernleşmeye tepkileri, bu hükümetin, yönetimlerin kendisine karşı yönelmeye başlasın... yerli yönetici elit bize yaklaşmak zorunda kalacaktır ve yönetimimiz daha etkin şekilde, daha düşük bir maliyetle işletilmiş olacaktır..."

Bu düşünceyi ileri süren Malinowski iyi bir antropolog idi. Tutucu bir politikaya yardımcı olmayı amaçlayan düşünceleri de bulur.

Ama, bu aynı düşünceyi öğrenmeyi akıl edebilmişsek, bunu Türkiye'nin dünyadaki Globalleşme sürecinde neler yapması konusunu düşünürken geri kalmış ülkeler açısından da kullanmamız mümkün olacaktır.

İkinci nokta ise, tutucu ya da ilerici bir sosyoloji bilgisinin yanı sıra antropoloji bilirsek, toplumların, toplumsal kurumların, insan ilişkilerinin tarih boyunca nasıl defalarca değişebildiğini farketmemiz de mümkün olacaktır.

Bu farkındalık ise, şimdi içinde yaşamakta olduğumuz ve "ezelden ebede" yaşayabileceğimiz tek toplum biçimi, hayat tarzı saydığımız, ideolojik olarak doğru olduğuna inandığımız verili toplumsal sistemin bunun içindeki bugünkü yabancılaşmaya dayanan hayat tarzının değişmez birşey olmadığını anlayıp farketmemizi sağlayacak, kolaylaştıracaktır.

Başka bir deyişle, başlangıçta tutucu/emperyalist amaçlarla, bu nitelikteki politikaların aracı olarak ortaya çıkan Antropoloji de, bütün bilgi ve birikimleri ile, hepimizindir. Hepimizin; zengin Kuzeyli ülkelerin de, Brezilya ya da Türkiye gibi ülkelerin de bilimi olmaya hazırdır. Öğrenmemize, kendimiz için kullanabilme basiretimize bağlı bir durumdadır Antropolojinin birikimleri, bilgileri.

Türkiye'de, ne yazık ki, fazla önemsenmeden okutulan ve nerede kullanılabileceği üzerinde pek düşünülmeyen bu bilim alanında okuyanlara, okumuş mezun olmuşlara, okumuş mezun olmuş da kitapçılık, tapu dairesinde memurluk, bankada kasiyerlik yapan arkadaşlara binlerce defa selam olsun... Herşey birgün hak ettiği değeri bulacaktır. Toplum düzgün yola çıkabilmeyi becerdikçe, hepimizin; bütün Sosyal bilimcilerin işi, işlevi gelişecektir.

Ünsal Oskay

MEKTUPLAR

Oburaku Trobriand Adaları
21(ve 22) Ocak 1918

Sevgilim-İlk günleri gerçekten de kötü geçirdim,18'inde biraz keyifsizdim,19'undan beri rahatsızım... Nedenine dair en ufak bir fikrim yok fakat aynı semptomları uzun süren hastalığım sırasında da geçirmiştım. Yine, üç aylık sağlıklı bir süreç geçirmiş olmanın fazla iyi olduğu üzüntüsüne ve dehşetine kapıldım. Hava son birkaç gündür adeta lanetli: her gece felaket bir rüzgar ve yağmur var, dün gece o kadar şiddetliydi ki gürültüsünden uyumam imkansızdı. Tufan düşüncesi ve evin (çadırın) çökmesi ihtimali... bugün hava bir parça düzeldi (22'sinde yazmaya devam ediyorum), kuzeybatı esintisi, oldukça serin ve hoş... Dün gece hepsinden daha kötüydü: Günboynu süren yoğun yağış ve fırtınadan sonra, günbatımında ölü bir durgunluk ve aşırı bir ısınma oldu ve doymuş topraktan dumanlar çıkmaya başladı... Günbatımı civarında kısa bir yürüyüşe çıktım ve kendimi boğulacak gibi hissettim.Bu kötü bir rüyanın (Stimmung 'uydu)-bir parçası gibiydi ama, tamamen tatsız değildi-Yürüyüş ve jimnastikten sonra, kendimi tazelenmiş hissettim ve buharlaşan hava beni hüzünlendiremedi.

Hastalığımı yendiğimi... yaşayacağımı ve tekrar çalışabileceğimi düşündüm.

Hastalığıma rağmen, (evvelki gün) Pazar günü bir hayli bilgi topladım çünkü, köyde birkaç olay gerçekleşti. Birincisi, Kaulo (sebze besini) için törensel balık değiş tokuşuydu: (OSAPAL)'ya yakın, balıkçılık yapılmayan köylerden biri, taro ve yamlarla dolu LIKU (-tahtadan sahanlıklar 2 yarda kare/1.6722 metre kare ab./ ve 1 yarda kare/0.8361 metre kare/derinliğinde) sattı.Burada, Teyava ya da Tukwaukwa'da izleyemediğim farklı sosyolojik incelikleri izleyebildim ve bu konuyu oldukça kavradım.Daha da çarpıcı başka bir vaka ise, veremden öldüğünü düşündüğüm Toyodolas'ın karısıydı.Çok zor nefes alabiliyor ve zorlukla yürüyebiliyordu, gün ortasında kötüleşti. Kadının öleceğini sandılar ve tüm ritüelleri uyguladılar; onu (vaigua) diye adlandırdıkları mücevheratlarla süslediler, sepetine yörenin fındığından biraz koydular ve dudaklarını kırmızıya boyadılar. -Tüm bunlar, onu, Tuma'ya (ölüler adasına) hazırlamak içindi. Evi insanlarla dolup taşıtı, kocası kadının arkasında yerde oturmuş, onu kollarıyla sarmalıyor ve okşuyordu. Karısını sevdiği ve çok üzgün olduğu görülyordu. Karısı, bilincini yitirmişti ve bağırarak, daha çok bağlantısız olarak konuşuyordu. Düşüncelere son vermenin dehşetine fırsat vermemek için, kadının düşüncelerini nasıl net tutmaya çalıştıklarını görmek benim için çok acıklıydı. Tahmin edersen ki, olayların sadece insani yönü beni etnolojik yönünden daha çok etkiliyor.

Korkuncun ve dokunaklılığın karışımı; bunun umuma açık olması, inancın doğa olaylarının trajik derinliğini çarpıtın ve bayağılaştıran yönü. Tükenmeyen gerçek duyguların ve gelenekler tarafından emredilen dramatik gösterişin karışımı. Tekrar, birbirine sıkıca bağlı olan bu ikisinin gözlemi, gerçek merak mı ya da kabile törelerine uyma mıdır?

Tüm bunlar, aşk ve duygular hakkındaki düşüncelerime beklenmedik çok güçlü bir ışık düşürdü. Birbirini seven iki insan, birini diğerinin kollarında ölmesini sağlayan bağ, ya da sevdiğini özleyerek ondan uzaklarda ölmek...

Dün gece (Pazartesi gecesi), sana yazmaya başladım fakat gemici Fenerinin ışığı yeterli değildi. Ve gözlerim son zamanlarda pek iyi değil (alarm olacak bir durum yok, yorgunluktan)-bu yüzden kesmek zorundaydım... Birdenbire, canhıraş çığlıklar duydum ve o an zavallı (Toyodala' nın karısı) İNEYKOYA' nın tekrar kötüleştiğini tahmin ettim... Onun her feryadı, içimi parçalıyordu. Gece, korkunç bir şekilde, hala dumanlıydı. Fakat, ay bulutların arasından sıyrılarak, ulu palmyelerin arasından köyün üstünde parlıyordu. Avustralya saksakağı gibi melodili ısıklık çalan bir kuş, berrak, yüksek sesiyle öterken; aşağıda, küçük kulübedeki kalabalık fısıldaşıyor, etrafta dolaşuyordu. Kadın, tekrar tekrar spazm geçiriyor, inliyor ve bağırıyordu. Her an öleceğini sanıyordum. Her nasılsa, tüm berraklık ve güzel manzara yaklaşan ölümün gölgesi tarafından yutulmuş karanlığa çekiliyor gibiydi. Velhasıl, o, ölmedi ve bugün daha iyi gözüküyor. Çoğu kişi, gecenin en güzel kısmı boyunca feryat etmeye hazır, bekleyerek orada kalmıştı fakat ben 11.30'da yattım.

Bronislaw MALINOWSKI.

Çeviren: Ayşe Hilal Uzunlar

TÜRKİYE'DE TELEVİZYON SEYİRCİLERİNİN ETNOGRAFİSİ

Batı'da televizyonun ticari bir iletişim aracı olarak hayata geçmesinin ve insanların günlük yaşamının vazgeçilmez bir parçası haline dönüşmesinin üzerinden yarım asırdan fazla bir zaman geçti. Televizyon domestik, yani özel alanda en çok kullanılan, en etkili kitle iletişim aracı olma özelliğini hala koruyor. Televizyon genellikle karmaşık, zıtlıkların ve güç ilişkilerinin bulunduğu bir ortamda seyredilir. Bu da kişinin televizyonu her zaman istekli seyrettiği anlamına gelmez. Seyirciler, çoğu zaman gücün eşit dağılım göstermediği aile ortamında ailenin diğer üyeleriyle tercihleri konusunda uzlaşmak durumunda kalırlar.

Seyircilerin ne tür televizyon programlarını tercih ettikleri; ne tür programları daha dikkatli ve ilgiyle seyrettikleri; ailenin seyredeceği programları kimin seçtiği; ailenin farklı üyelerinin nasıl ve neden televizyonu şu ya da bu şekilde seyrettiği; domestik alandaki rollerin televizyon seyretme pratiğini nasıl etkilediği gibi sorular bir süredir akademisyenlerin kafasını meşgul ediyor. Bu sorulara yanıt arayan araştırmacılar, katılımcı gözlem, derinlemesine yapılan mülakat teknikleri ve kişilerle doğrudan iletişim kurmayı gerektiren etnografi metodunu kullandılar. Yani farklı seyircilerin, günün değişik saatlerine ve programlarına gösterdiği ilginin çeşitli tarzlarını, seyretmenin yapıldığı bağlamda incelemek için iletişimciler etnokrafik araştırmalar yaptı. David Morley'in İngiltere'de yaptığı, Family Television (1986) isimli çalışma, bu araştırmaların en önemlilerinden biridir. Morley'in yöntemini kullanarak İstanbul'da orta gelirlili ve aynı bölgede yaşayan, en az iki çocuğu olan yedi aileyle yaptığım araştırmada, ailelerin televizyon seyretme biçimlerini ve tercihlerini, özellikle ev içi roller ve kadın/erkek ilişkileri açısından inceledim.

Televizyon seyircilerinin etnografisi olarak isimlendirdiğim çalışmada, kadın ve erkeğin televizyon seyretme pratiklerinde bir dizi temalar ve özellikler tespit ettim. Yaptığım görüşmelerde öncelikle domestik alanın kadın ve erkek için farklı anlama geldiğini gördüm. Erkek için bir dinlenme alanı olan ev, kadın için (ev dışında çalışsa da) bir çalışma alanı. Kadın ve erkeğin domestik alanı farklı algılamaları ve aynı zamanda aile içi güç ilişkileri, aile bireylerinin televizyon seyretme faaliyetlerini önemli ölçüde şekillendiriyor. Bu araştırmada kadın ve erkeklerin TV seyretme biçimlerinde ortaya çıkan en belirgin farklılıkları şöyle özetlemek mümkün: erkekler televizyon seyrederken başka bir işle uğraşmayı seyrettiği programa yoğunlaşırken, kadınlar genellikle ev içinde başka işler yaparken televizyon seyretme eğilimi gösteriyor. Kadınlar, başka bir şey yapmadan, bir tek televizyon seyretmeyi zaman kaybı olarak görüyor. Erkekler seyredecekleri programları kadınlara göre daha planlı seçerlerken, kadınlar görece olarak plansız ama daha uzun süre televizyon seyrediyor veya ev işlerini yaparken ekrana arada bir bakarak programları takip ediyor. Bu durum kadınların tercih ettikleri programlarda belirleyici bir unsur olabiliyor. Yani daha çok dizi, film ve eğlence programlarını tercih eden

kadınların, ev içindeki sorumluluklarından dolayı arada bir seyretmeleri kesilse de, bu tür programları (programların yapısından ve içeriğinden dolayı) geri dönüp kaldıkları yerden seyretmeye devam edebiliyorlar. Oysa erkekler daha çok, bilgi ve haber ağırlıklı, haber programları ve belgesel gibi, programları ve ayrıca film ve spor programlarını tercih ediyorlar. Kadın ve erkeklerin seyrettikleri film türleri arasında da bir farklılık görülüyor; kadınlar genellikle aşk ve drama, erkekler ise 'action' ve macera film türlerini tercih ediyor.

Aile bireyleri birlikte televizyon seyrettiği zaman, genelde program seçiminde erkeklerin hakimiyeti söz konusu. Aileler televizyon seyredirken bu faaliyetleri belli nedenlerle bozulabiliyor. Bunun başlıca nedeni aile bireylerinin konuşmaları ki, bu konuşmalar daha çok anne ve çocuklar arasında yapılıyor. Erkekler sessiz ve dikkatlerini verebilecekleri bir ortamda televizyon seyretmeyi tercih ediyor. Ancak kadınlar da günün değişik zamanlarında, genellikle çocukları ve eşleri evde olmadığına, kendi seçtikleri programları dikkatle seyrediyor. Dolayısıyla, kadın ve erkeklerin Televizyon seyretme biçimlerindeki farklılıklar, cinsiyetlerarası temel farklılıktan değil, aile yapısı ile kadın ve erkeğin modern ataerkil toplumdaki rollerinden kaynaklanır.

Ev işlerini yaparken, kadınların çocuklarını meşgul etmek için televizyonu kullandığı görülüyor. Bu da çocuk bakımı ve diğer domestik sorumlulukları yerine getirmek için kadınların televizyonu bir araç olarak kullandığına işaret eder. Televizyon ailenin çeşitli faaliyetlerini ve zaman dilimlerini, örneğin, yemek, yatmak, günlük ev işleri, çocukların ev ödevleri gibi, belirleyen önemli bir unsurdur.

Sonuç olarak diyebiliriz ki, kültürel tüketimdeki tercihlerin, özellikle de kadın ve erkeklerin tercihlerinin neden birbirinden farklı eğilimler gösterdiğini anlamak, ancak kadın ve erkeğin toplumsal rolleri ve ev içinde, özel alanda kadın-erkek ilişkileri çerçevesinde, tüketimin yapıldığı bağlamda incelemekle mümkün.

Aile içi güç ilişkileri çerçevesinde kadın ve erkeğin televizyonu seyretme faaliyetlerini ve günlük yaşamdaki rolünü incelemek için kullandığım etnografi araştırma tekniklerinin, diğer kültürel tüketim alanları ile çeşitli grupların teknolojiyi kullanma biçimlerindeki farklılığı anlamak için de önemli bir yöntem olduğu kanısındayım.

Süheyla Kırcı

Kaynaklar:

Kırcı, Süheyla. (1992). Ethnography of Television Audience: Television and Cultural Power in the Domestic Sphere. Master Tezi, Strathclyde Üniversitesi, İskoçya.

Morley, David. (1986). Family Television: Cultural Power and Domestic Leisure. London: Comedia

ANTROPOLOG-GAZETECİ SAVAŞLARI

Amazon Ormanları'nda yaşayan yerli halklardan Yanomamolar üzerine yaptıği

Araştırmalarla ünlenen Fransız kökenli Amerikalı antropolog Napoleon Chagnon'u kim tanımaz? 1970'lerde Yanomami: Öfkeli Halk (The Fierce People) etnografisi ve aynı grup üzerine Ziyafet (The Feast, 1968) adlı belgesel filmi ile sadece antropologlar değil, hem sosyal, hem de, daha katı doğa bilimcileri arasında epey meşhur olmuştu. Şimdi Kaliforniya'da emekli gerçi ama, sesi daha az duyuluyor sanılmasın. İnternette sitesi, aynı grup üzerine klasik etnografisi yanısıra birkaç belgesel filmi daha var; mesela, biraz da otobiyografik, Arı isminde bir Adam (A Man Called Bee, 1971) ve Balta Savaşı (The Ax Fight, 1975). Amazonlar'a, özellikle de tropik ormanın Venezuela tarafındaki yörelerine defalarca gidip gelmiş, Yanomamoları epey yakından tanımak fırsatını elde etmiş, geçici köylerden Yanomamolar kes ve yak (slash and burn) yöntemi ile bahçe tarımı (horticulture) yapıyor, dolayısı ile ormanın bir yerinde toprağın verimi azaldığında köylerini ve bahçelerini daha verimli orman içine taşıyorlar. Birinde yaşayan grubun gündelik hayatına, kabileler arası ziyaretler, törenler, buluşma-antlaşma ve savaşlara, kız-kadın kaçırılmaları, hastalık ve ölümlere tanıklık etmiş kişi.

Belki yörede, şiddetin, evrimde varolma sürecini nasıl kolaylaştırdığı, üremede bir avantaj sağladığını, yaşama fırsatlarını arttırdığı üzerinde kültürel antropologların, gazetecilerin beğeneceğinden biraz fazla yoçunlaşmıştı. Neo-Darwinist olarak tanınıyordu. Belki fiziki antropolog ve biyologlara, sosyal bilimcilerin öngördüğünden daha yakındı. ABD'de federal kurumlarından biri ile birlikte çalışıp Yanomamoları, onlarda geleneksel olarak bulunmayan bir hastalığa (kızamık) karşı aşılama çalışmış olması (gerekçe: beyazlarla karşılaştıklarında hastalanmasınlar diye) biraz rahatsız edici. Suçlamaları yönelten gazeteci Patrick Tierney'yi güdüleyen belki bunlar.

Tierney Amazonlara kadar giderek Chagnon'un izlerini araştırmış. Onu tanıyan Yanomamolarla konuşmuş, olup bitenleri bir de onların gözünden görüp ağızından işitmek istemiş... Kaliforniya'da emekli Chagnon, geçen sonbahardan bu yana, yıllardır Yanomamolar üzerinde yaptıği araştırmalar ve Tierney'in bu bağlamdaki kitabı nedeniyle ciddi saldırılara maruz kaldı. Hatta sonbahar aylarında Açık Radyo'da sabah gazeteleri okunurken Guardian gazetesinin bir haberinde Gazeteci'nin suçlamaları, Türkiyeli dinleyiciler için de özetlendi..

Suçlama bombardımanını başlatan Patrick Tierney'in "El Dorado'da Karanlık" (Darkness in El Dorado) isimli yeni kitabı oldu. Yayıncı ABD'de W.W. Norton. Okuyamadan bu yazıyı yazmak ayıp, biliyorum, ama olaya kısaca değineceğim. Rica ettim: Bilgi Üniversitesi'nde Misafir Profesör Daniel Bates, Bülteni'nin ilerdeki bir sayısına, bunun hakkında daha kapsamlı bir yazı yazacak. Chagnon'u yakından tanıyor. Ocak ayında Türkiye'ye dönmeden önce Kaliforniya'da, onun evinde bir süre kalmış, olup bitenleri epey ayrıntılı konuşmuşlar.

Neyse Tierney'in kitabındaki iddialar çok ve çeşitli Kaynaklarım Prof. Bates'in nazikane verdiği üç makale: Peter Biella, 2000, "Visual Anthropology in the Plague Year", Anthropology News, Aralık 2000, s.5. Jay Ruby, 2000, "Tierney's Claims about Tim Asch", Anthropology News, Aralık 2000, s.7. John Tooby, 2000, "Witchcraft Accusations in Anthropology" Anthropology News, Aralık 2000, s.8. Judith Shulevitz, "Academiz Warfare", The New York Times Book Review. En önemlilerinden birini, antropolog Chagnon'un, biyolog James Neel ve bir Amerikan federal kurumu ile işbirliği yaparak Yanomamolara kızamık aşısı yapması oluşturuyor. Kızamık aşısından çok sayıda Yanomamo'nun öldüğü söyleniyor. Bir başka iddia, film çekilirken, Yanomamolara, çok kıymetli addettikleri, çelikten yapılmış baltalar hediye edeceğini vaadederek köyü nehir boyuna taşımaya teşvik etmiş olması. Hem aşılama, hem de film çekim işlemi için bu gerekiyormuş. Ziyafet (The Feast) filminde, iki düşman köyün müttefik olmak üzere buluşmasının, gerçek değil, film için yapıldığı iddiası. Chagnon'un altın madeni meraklıları ve arazi spekülâtörleri ile işbirliği yaparak Yanomamo halkına kalıcı zarar vermiş olması. Savlar daha çok ve çeşitli: ama bu yazı için şimdilik bu kadarı yeter.

Eğer gerçekse, hepsi son derece ağır vahim, iddialar. Chagnon'u mesleki kuruluşlardan atıracak, insan hakları, yerli halkların hakları açısından mahkum ettirecek, AAA (American Anthropological Association) gibi mesleki kuruluşlarca üyelikten çıkarılmasına yol açacak kadar ahlaksızlık içeren uygulamalar. Ancak Prof. Daniel Bates'e ve dipnotta belirttiğim makaleleri yazan 3 üniversite hocası ile "El Dorado'da Karanlık" kitabının eleştirisini yazan Judith Shulevitz'e göre iddiaları doğrulamak mümkün değil. Bu sefer de bir antropolog-gazeteci ekibi oraya gitmeli olayı yeniden araştırmak için. Kaldı ki doktorlar, kızamık aşısından bugüne kadar kimsenin kızamığa yakalanmadığını, dolayısıyla Amazon'daki kızamık salgınına sebep, aşı olamayacağını vurguluyor. Tierney'in taa Amazonlara kadar giderek, Yanomamolarla konuşarak yaptıği araştırmaların yetersiz, dedikodu mahiyetini aşmadığı belirtiliyor. Tierney'e bu konudaki destek, antropolog Terence Turner'dan geliyormuş, daha önce de birlikte çalışmışlar. Turner radikal bir antropolog, Tierney'in de onun etkisinde kaldığı söyleniyor.

Şimdilik Amerikalı Antropologların ve adalet terazisinin ağırlığı Chagnon'dan yana gibi görünüyor Ama makaleleri yazanlardan en az birisi de (Biella) daha önce Chagnon'la birlikte Yanomamo Interactive: The Ax Fight'ı (CD-ROM) hazırlamış.

Yeni gelişmeler için Chagnon kendi sitesi ile Yanomamolara ilişkin çeşitli web sitelerine bakmak, Amerikan Antropoloji Derneği'nin aylık Bülteni'ni okumak ve bulursanız Tierney'in ElDorado'da Karanlık kitabı ile ilgili diğer yayınları izlemek gerekiyor.

Semra Somersan

ANTROPOLOJİ SÖZLÜĞÜ (Bunu biliyor muydunuz?)

Antropofagi:

Yamyam (cannibal) sözcüğünü sağır sultan duydu. Herkes ne olduğunu bilir: Bir canlının kendi türünden diğer canlıları rutin olarak (yani sadece bir ölüm seremonisinin veya özel bir ritüelin parçası olarak değil de, gündelik, sıradan varoluşu sırasında) yemesi.

Peki ama antropofagi (anthropophagy) gibi epey teknik bir deyiminden bahsedildiğini hiç iştmiş miydiniz?

Antropofagi sözcüğünü ilk defa Romalı yazar, ansiklopedici, doğa meraklısı Yaşlı Pliny (Gaius Plinius Sekundus- M.S. 23-79) "kendi türünü yiyen insanlar" anlamında Doğa Tarihi (Natural History) adlı eserinde kullanılmış. Taa 2000 bin yıl önce. Antro bilindiği gibi anthropos'tan geliyor ve insan demek; Fagi ise Latince "phagein" den, anlamı da "yemek".

İş bu kadarla bitmiyor tabi ki. Yüzyıllar sonra Kristof Kolomb Orta Amerika'yı keşfettiğinde buradaki adalarında yaşayan Karib Kızılderililerinin insan yediklerine hükmetmiş ve onlardan bahsederken, antropofagi terimini kullanmış. Karib sözcüğü sonradan İngilizce'deki "cannibal" (yamyam) sözcüğüne dönüşmüş. İspanyollar bundan sonra orta ve güney Amerika'da karşılaştıkları ve sömürgeleştirilmeye direnen her Kızılderili grubun yamyam olduğuna kanaat getirmiş. Şimdi sömürgecilik ve sonrası dönemler üzerine çalışan kolonyel ve postkolonyel araştırmacılar, sözcüğün sömürgeci zihniyetin bir parçası olduğunu, gerçeklerle ilgisi olmadığını keşfetmiş, Batı kendi gafı ile yüzyüze gelmiş durumda. Neyse ki...

Amma, amma, işte iş yine burada bitmiyor. "İnsan yiyen insan", antropofagi, terimini 12.-13. yüzyıllarda Batılılar, karşılaştıkları, Afrikalı, Türk, Müslüman her tür "ötekiler" in imajına da uygun bulmuş; Avrupalılar, bu grupların da, beslenmek için düzenli olarak insan eti yediğine kanaat getirmiş.

Neyse sömürgecilik dönemi bitti de yamyamlıktan ve yamyamlardan kurtulduk diyorsanız, çok rahata ermeyin. Şimdi de bizi yemeye talip bir yamyam var: Uluslararası Para Fonu, IMF!

İnanmıyorsanız antropoloji, kültür çalışmaları ve sosyolojide kolonyel/postkolonyel yazınını bir karıştırın.

(Antropofagi sözcüğünün tarihçesi ile ilgili bilgiler için kaynağım: Ania Loomba, 1998, Colonialism/Postcolonialism. Londra:Routledge, s.58. Kitap aynı zamanda Sömürgecilik ve Sonrası (Kolonyel/Postkolonyel) yazını için de iyi bir başlangıç; her ne kadar Loomba İngiliz Edebiyatı alanında ihtisas sahibi ise de. Ayrıca Leela Gandhi, 1998, Postcolonialism, A Critical Introduction'a da bakabilirsiniz.)

Semra Somersan

ÇİNLİ KÜREKÇİLERİN ÖYKÜSÜ

Yüzyılın başlarında oldukça mürekkep yalamış, rafine/sofistike bir İngiliz Leydi Çin gezisi sırasında iç bölgelerde keyifli bir nehir gemisi turu yapmaktadır. Kiraladığı "junk" adı verilen bu nehir gemisinde kötü görünüşlü, hain bakışlı bir adam kürekçilere bağırıp çağırarak, ve küreklere istediği gibi asılmadıklarını gördüğü zaman onları kırbaçlamaktadır. Leydi alışık olmadığı bu ortaçağ görünüşü karşısında dehşete düşer, rehberine dönerek, "İngilizler işçilere yapılan bu vahşete hiçbir zaman izin vermezlerdi," der. "Hiç şüphesiz botun sahibi çalışma yasalarını ihlal ettiği için cezaevini de boyardı," diye sürdürür. Rehber, kadının bu tepkisine gülmekten kendini alamaz ve kürekçilerin botun asıl sahipleri olduğunu belirtir. Hain görünüşlü kırbaçlı adam kürekçibaşdır ve onların ücretli işçisidir (öykü Çinli ekonomist S. Cheung'dan aktarıma). Bu kıssadan çıkacak ekonomik hisseye bakalım. Çinliler elbette o tarihsel bilgelikleri ile ortak bir amaca yönelik, kolektif olarak yapılan işlerde (ekip, takım, ticari ortaklık, vb.) sıkça ortaya çıkan "bedavacılık" ve ötekilerin gösterdiği çaba ve çıktıdan parsa toplayan insanlara karşı böyle bir çözüm geliştirmişler. Aralarında bir bedavacılık, kaytarma sorunu olduğunun ayırımına varan ortaklar çözüm olarak ücretli (ve kırbaçlı) gözetmen kürekçibaşı kurumunu yaratmışlar. Daha çok para kazanmayı hepsi istiyor, ama bu botun daha hızlı gitmesine bağlı. Botun daha hızlı gitmesi de herbirinin kaytarmadan ve elinden gelen çabayı göstererek küreklere asılmasıyla mümkün. Bu kolektif takım işi için şakaya gelmez bir "gözetmen" kiralamak hepsinin işine geliyor. Çağdaş yaşamda gözetmen (monitör) sorunu çok daha yaygın ve karmaşık. Alışveriş merkezlerindeki güvenlikten sorumlu görevlilerden tutun da, eğlence yerlerinin girişindeki "body guard"lara, veya daha genel ve toplumsal boyutta polis ve güvenlik kuvvetleri aslında hep gözetmenler; istemediğimiz, topluma zarar veren hareketleri engelleyen gözetmenler. Tabi Çinli kürekçilerin çözümünden biraz daha karmaşık bu örnekler çünkü aklınıza hemen şu soru gelmiş olmalı: bu "kırbaçlı gözetmen"leri kim gözetecek? Başka yazılara konu olacak kadar uzun bir tartışma görünüyor.

Mehmet Emin Karaaslan

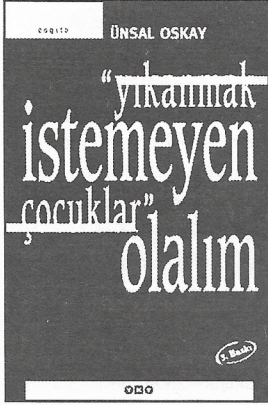
KİTAP GÜNLÜĞÜ

Yıkanmak istemeyen Çocuklar Olalım

Ünsal Oskay

Yapı Kredi Yayınları

İstanbul 3. Baskı Ekim 2000

İletişimci ve Siyaset Bilimcisi Ünsal Oskay kitabında insanı insan olmaktan alıkoyan, acılardan çalkantılardan söz ediyor. Bunların da aslında insanın kendisinden kaynaklandığını söylüyor. Tüm bunları yaparken yazılı tarihten günümüze kadar bir profil çiziyor. Geniş bir bilgi ve görgü birikiminin izlerini görmek yazılarında mümkün. Kitap "Yaşamımız", "Kitle Kültürü", "Kültür-Tarih"

başlıklarından oluşuyor. Daha önce çeşitli dergilerde gazetelerde yayınlanmış makaleler tarih sırasıyla kitapta yer alıyor. Toplumsal ilişkilerin temelinde yöneten yönetilen efendi köle ikileminin olduğunu söylüyor. Tüketim toplumu olma yönünde bu ikilemin arasındaki uçurum açılıyor. Aslında insan tükettiği ölçüde mutluluğu yakalayabileceğini düşünüyor. Bu durum modernleşme adına insanın kendini yok etmesidir. Oskay'ın deyişle "Celladına bile aşık olma"dır. Oysa "Kabile ya da topluluk yaşamı basitti. Ama insan yanındaki insandan korkmuyordu" diyor Oskay. Kitap, Batılı'nın değişime, demokrat düşüncesine ve onun temeline kaynak olan Rönesans ve Aydınlanma felsefesinden söz ediyor. Batınında değişime ve özgürleşmeye yavaş yavaş kapılarını kapadıklarını ama tarihsel süreçlerinin buna izin vermeyeceğini söylüyor. İşte kitap, hem ülkemizin hem de Batı'nın demokratik bir toplum yaşamına ulaşması için, varolan kabul etmek yerine "Yıkanmak İstemeyen Çocuklar Olalım" diyor. Oskay ele aldığı her konuyu yaşadığı toplum açısından irdeliyor. Kitle kültürünü şiddeti, pornoyu, eğlence kültürünü tüm yönleriyle ele alıyor. Diyor ki "kitle kültürünün tüketicisi olarak kalmak, bizi yaşadığımız yabancılaşmaya dayanan toplumsal hayatın gerçek yüzünü algılamaktan alıkoyduğu için, gündelik hayatımızı rahat ve kazasız belasız sürdürmemizi de sağlar" Medyanın tek iktidar ortağı olan paranında devreye girmesiyle insanlar bilgilendirmek yerine varolan düzeni destekleyen ve bunu bilinçle yapan kitleleri kullanan bir güç olduğunu söylüyor. Tüm bu olumsuzluklara, tüm bu bize dayatılan toplumsal yaşamı yaşamak yerine düşlerimizi kısıtlamayalım diyor. İçimizdeki çocuğu ve oyun'u unutmayalım. Çünkü "Çocuk kabaca gerçeklerle yetinmeyen insandır. O yüzden geleceğin insanın da çürütülemeyen tohumudur."

Yusuf Özçiçek

RÜZGAR GÜLÜ

"Ishi, en son Yahî yerlilerindendi. Kuzey Kaliforniya'nın yabanıl topraklarını 1911'de terk eden Ishi yaşamının geri kalan bölümünü, Yahî geleneklerini gelen ziyaretçilere sergilediği Kaliforniya Üniversitesi Antropoloji Müzesi'nde geçirdi. Ishi 1916'da tüberkülozdan öldüğünde cesedi yakıldı. Ancak yakılmadan önce beyni çıkarılmış ve Smithsonian Institution'ın Doğa Tarihi Müzesi'ne yollanarak korumaya alınmıştı. Geçtiğimiz yaz, bir grup Kalifornialı Amerikan yerlisi Ishi'nin beyninin iadesini talep etti. Daha sonra da onu, gizli bir yerde geleneksel gömme töreniyle bedeninin küllerine kavuşturdu"

National Geographic – Türkiye

Mayıs 2001

"Biz, otomatik olarak izlediğimiz standartların, yani kendi kültürümüze uygun davranışlarımızın her kültürde aynı olduğunu düşünürüz.... kibarlık alçakgönüllülük, terbiyeli olmak, bazı etiket kurallarına uymak evrensel standartlardır ama kibarlığı, alçakgönüllülüğü terbiyeyi ve etiket kurallarını oluşturan şeyler evrensel değildir. Birçok yerde, hiç umulmadık biçimde değişiklik gösterdiğini öğrenmek ibret vericidir. Ve bireylerin bu standartlara tepkilerini öğrenmek çok önemlidir."

"Samaa'da Yaşlanmak" adlı kitabın önsözünü yazan Franz Boas'ın sözlerinden

"Geleneksel antropolog, belgelediği herşeyin, bir flütün, ip oyununun modeli, bir destanın kurgusu, güneşin, ayın, yıldızların adları bir onaylama ya da kutlama hareketi, pişmiş irmik yemeği ya da bir tür fındık sayımı gibi şeylerin yararlı olarak kalacaklarına inanır. Bunların hepsi eşsiz şeylerdir ama hepsi yok olacaktır."

Margaret Mead

"Alandan Mektuplar" (Letters from the field)

"Genç antropologların yapabilecekleri neler var? Bir bakıma her şey. Yapılacak en iyi iş henüz yapılmadı. Bugün yirmibir yaşında olsaydım, Antropolog olarak yaşam değiştiren değişikliklerin önemini kavrayan o genç insanların, dünya çapında haberleşme ağına katılırdım."

Margaret Mead

"Böğürtlen Kışı" adlı otobiyografisinden

MARGARET MEAD_ Michael Pollard

İlk kaynak Kültür Ve Sanat Ürünleri

Çeviri: Leyla Onat

"Margaret Mead'in bir konferansa yetişmesi gerekmektedir. Bunun için bir taksiye biner. Şöför oldukça hızlı gitmektedir. Mead Heyecanlanır çünkü her an kaza kaçınılmazdır. Korku, heyecan eli yüreğinde taksinin içinde birden bir kaza olacağını ve şöförün Öleceğini düşünür. Oysa şöförün çocukları vardır. Mead şöfürün o an ölümü düşünüp düşünmediğini merak eder. Oysa insanlar günlük yaşam koşurmacası içinde ölümü hiç düşünmezler. Oysa her an ölüm vardır."

Anlatan: Nephân Saran

Aktaran: Yusuf Özçiçek

Derleyen: Yusuf Özçiçek

NEW YORK MEKTUBU

Sınıfa uzun etekler ve efendi efendi arkaya toplanmış uzun saçları ile gelen ve musevilerle ilgili her konuda sözü olan öğrencim nişan törenine davet etti beni. Khasidim mahallesinde bir khasidim nişanına davet edildiğimi duyunca aydınlara mahsus mahallemin bütün kadınlarını ayağa kaldırdım. Nasıl giyinmek lazım... Ne götürmek lazım... Ne söylemek lazım... Mahallemin kitap açmamış ateist, lesbian, siyah müslüman cazcılardan çocuk yapmış bütün esnaf ve komşu musevi kadınları bir yandan entellektüel oldukları için hasetle, öbür yandan "yobaz" olmadıkları için töreni küçümseyerek bana öncelikle aman ne yap et konservatif giyin dediler... Kadınlar ve erkekler ayrı oturacak, karşılaştığın erkeklerin gözlerinin içine bakma, yemekler çok iyi olacak, erkekler kadınlara çok kötü ve aşağılayarak davranacaklar, kimse dans etmeyecek... Geleneksel ve muhafazakar khasidim nişanının nasıl olacağını gayet iyi biliyorlardı, beni de soktukları kılık, perukam hariç, kıpkırmızı dudak boyam dahil tipik bir khasidim karısı kılığıydı...

Bir ortaokulun salonunda yapılan nişan bana yıllar önce Bakırköy'de gittiğim eski bir MLSP-C sempatisinin düğününü hatırlattı. Kuru pasta, limonata, evrensel lezzetsizlikte bir yemek ve bir sürü koca kalçalı, koca memeli, kuaför kabartmalı saçları ve bol makyajı olan kadınlarla herşey evrensel boyutlarda idi. Üstelik Khasidim'lik nişan sahibi dünürlerin değil, nişanlı gençlerin icadı idi. Babalar bayramdan bayrama kafalarına taktıkları yamulka ile bizim kırk yılın başı mevlütte başını örten analarımızla aynı pratiği yaşıyorlardı. Nişanlı kızın anası kocaman kalçaları, kıpkırmızı keyifli ağızla evrensel mürüvet gülüşünü taşıyordu. Vallahi ve billahi Khasidim şapkalı damadın, kentli üst orta-sınıf kılıklı anasının yüzünde evrensel kaynana küçümsemesini bile gördüm.

Kadınlar ve erkekler için ayrı masalar hazırlanmıştı, yapma yeşil yapraklarla bezeli panonun iki ayrı yanında yaşlılar ağır başlı otururken kızlar ve oğlanlar panonun bittiği yerde kaynaşveriyorlardı. Evet 24 yaşındaki khasidim kılıklı, sakallı, hukuk talebesi damat elimi sıkmadı ama sevimli sevimli 19. yüzyıl milliyetçiliği muhabbetimizde derin ve çok katmanlı şakalar yaptı.

Tabii ki doğru düzgün ev yemeği yok diye canım sıkıldı ama o analarda ve teyzelerde pek öyle sabahın altısında kalkıp yufka açacak göz yoktu. Genç kızların kılıkları biraz moda iki dirhem muhafazakar arasında gidip geliyordu. Erken ayrılmak zorunda olduğumu söyleyince, güzelim gençliğinin üstüne kenar mahalle kızı makyajı yapmış öğrencim, "ne olur kalın, esas bütün eğlence dans 11'den sonra başlayacak" dedi.

Etrafımdaki kaç kadında peruka var diye baktım; bir avuç idi ama hepsinin kılığı evrensel ölçülerdeki allı güllü modasına uygundu. Aynı kadınları İstanbul'un herhangi bir düğün salonunda da görebileceğim duygusunun rahatlığı ile limonatımızı içerken tokuştuğum her teyzeye "şey ben yabancıyım da şimdi ne olacak" sorusunu sordum. Mahallemin aydın ve muhalif ateist musevilerinin aksine khasidim cemaatin kadınlarının pek ortak görüşü ve fikri yoktu. Kimisi birşey olmayacak, kimisi tabak kıracaklar (yanlış ki ne yanlış o düğünde olur!), kimisi kemer çekiştirecekler dedi. Sonunda öğrencime sordum; "nişanım benim için İbrani bir dua ezberledi onu okuyacak" dedi aşkla ve gururla. Töreni aile büyüklere değil, sonradan olma, büyük ihtimalle damadın hukuk fakültesi ya da din kursundan arkadaşı olan delikanlılar idare ettiler; "bu geleneksel bir alış veriş aktıdır" dedi inançlı bir oğlan; "tövbe Allahım bir yaşıma daha girdim" diye baktı gelinin ananesi, karşısındaki dini bütünlükten şaşkın ve azıcık ezik. Hep birlikte gençlerin istiyakini alkışladık.

Gecenin tek bir satırı bile mahallemin aydınlarının tiplemelerine benzemiyordu ama her bir anı dünyanın her köşesinde karşıma çıkan sıradan insanların zenginliğini hatırlatıyordu. Çok özel bir insan görmedim, çok evrensel bir kutlamaya katıldım. Fazla yaratıcı olduğu söylenemez; herşeyi bilen kitap açmamış aydın dostlarımin her an yenilik ve heyecan arayan sempati yada kızgınlıklarının dışının kavuşunu bile doldurmaz ama insana ve insanlığa ait bir gece idi. Bu tanıdıklık duygusunu nasıl etsem de anlatabilsem diye bu yazıyı yazdım.

Kumru Toktamış

Antropoloji Derneği adına

Yayın Kurulu : **Süheyla Kırca**
Semra Somersan
Yusuf Özçiçek
Vural Yıldırım

Tasarım : **İsmail Kallenci**

Baskı : **Latif-İş Basımevi**

Adres : **Cemil Aslan Güder Sok. Lale Apt. B Blok**
Daire 21, Gayrettepe - İSTANBUL

Telefaks : **(0-212) 266 38 33**

E-mail : **josef442001@yahoo.com**